

POČÁTKY HRADU KOST V SEVEROVÝCHODNÍCH ČECHÁCH. ODKRYV NEZNÁMÉ PRVNÍ STAVEBNÍ FÁZE HRADU Z PRVNÍ POLOVINY 14. STOLETÍ

PAVEL DRNOVSKÝ – JIŘÍ UNGER – IVAN PEŘINA

Abstrakt: Hrad Kost (Čechy) představuje jeden z nezachovalejších gotických hradů ve střední Evropě. V písemných pramenech se prvně objevuje ve 40. letech 14. století jako sídlo Beneše z Kosti. Na základě stavebních rozborů opírajících se o vzhled velké obytné věže se uvažovalo o završení první stavební fáze na sklonku 80. let 14. století během držby Petra z Vartenberka. Během archeologického výzkumu na přelomu let 2019–2020 byly nově identifikovány tři zděné stavby, které zcela předcházely dosud známé první fázi. Identifikován byl bergfrit, válcová věž a věžová brána. Hrad byl patrně v této nejstarší fázi již obyvatelný, v písemných pramenech je doložena hradní kaple a archeologickými nálezy pak provoz kachlových kamen. Všechny tyto stavby vybudované Benešem z Kosti během první poloviny 14. století zcela zanikly za radikální přestavby Petra z Vartenberka, dovršené na sklonku 80. let 14. století, kdy hrad zásadně změnil svou podobu do stavu, který v základních rysech přetrval do současnosti.

Klíčová slova: hrad – rezidence – přestavba – gotika – bergfrit.

The origins of Kost Castle in north-east Bohemia. Uncovering the unknown first building phase of the castle from the first half of the 14th century

Abstract: Kost Castle (Bohemia) is one of the best-preserved Gothic castles in Central Europe. It first appeared in written sources in the 1340s as the seat of Beneš of Kost. On the basis of structural analyses regarding the form of a large residential tower, the first construction phase was believed to be completed in the late 1380s under Petr of Vartenberk. During the archaeological research in 2019–2020, three masonry structures predating the previously known first phase were newly identified – a bergfried, a cylindrical tower and a tower gate. The castle was probably inhabitable in this earliest phase, with a castle chapel documented in written sources and the use of a tile stove confirmed by archaeological finds. All these structures built by Beneš of Kost in the first half of the 14th century completely disappeared during a radical reconstruction initiated by Petr of Vartenberk finished in the late 1380s, when the castle fundamentally changed its appearance to the state that, in its basic features, has survived to the present.

Key words: castle – residence – reconstruction – Gothic – bergfried.

Hrad Kost (okr. Jičín) patří mezi nejznámější a nejnavštěvovanější hrady České republiky (obr. 1). Typická silueta hradu ležícího v údolí Plakánku dodnes přitahuje početné zástupy návštěvníků. Mladší dějiny hradu poutavě vylíčil historik J. Pekař (1998), starší historii sídla shrnul A. Sedláček (1895, 80–96). Oproti tomu archeologické poznání lokality bylo v minulosti ztíženo skutečností, že pouze minimum akcí do roku 1991 probíhalo za přímé účasti archeologa, a to přesto, že byla v rámci areálu uskutečněna řada terénních a stavebních odkryvů. Přehled těchto aktivit shrnula E. Ulrychová (2006). V průběhu 90. let 20. století stav hradu v občasných zprávách popisoval T. Durdík.¹ Během roku 2013 sledoval výkopy u Lobkovickeho paláce v rámci opravy kanalizace M. Witkowski.² V říjnu stejného roku došlo k dalšímu výzkumu, tentokrát na vnitřním hradním nádvoří u paty velké věže. Výzkum byl vyvolán stavbou dešťové kanalizace a základů pro schodišťovou věž. V srpnu roku 2015 proběhla sondáž v severovýchodní části parkánu. Na konci roku 2015 pak byl realizován výzkum v budově tzv. čeledníku (budova mezi první a druhou branou).³ V rámci všech výzkumů před rokem 1991 a i v pozdějším období byly zdokumentovány

1 Hlášení ARÚ Praha 2900/1995; ARÚ Praha 3258/1997; ARÚ Praha 6195/1999.

2 AM ČR: Záznam C-201333976A [cit. 2024-03-04]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-201333976A>.

3 Opicová, K., 2017: Dokument C-TX-201701632. Regionální muzeum a galerie v Jičíně. Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-TX-201701632>.

Obr. 1. Hrad Kost, současný stav. Nahoře pohled od jihozápadu, dole od jihovýchodu. Foto J. Unger.
Abb. 1. Burg Kost, heutiger Zustand. Oben Blick von Südwesten, unten von Südosten. Foto J. Unger.

situace a stavební konstrukce, které odpovídaly období 14.–20. století. Změnu v nazírání na lokalitu přinesl výzkum z let 2019–2020, v jehož rámci se podařilo identifikovat zděné konstrukce předcházející nejstarší známé stavební etapě hradu.

Okolnosti výzkumu a popis terénní situace

Výzkum byl vyvolán stavebním záměrem, během něhož došlo k vybudování nového systému odvodnění horních partií hradu a ke statickému zajištění parkánů a obnově pochozích ploch na hradě (obr. 2). Výzkum na základě své územní příslušnosti provedlo Regionální muzeum a galerie v Jičíně, vedoucím byl nejprve Radek Novák a v závěrečné etapě se jím stal Jiří Unger. Výzkum byl rozdělen do čtyř základních ploch A, B, C, D, které korelují i s místopisnou evidencí stavby. Plocha A byla situována v místě „Zahrada“, plocha B označuje parkán, plocha C vnitřní nádvoří a plocha D prostor podhradí vedle Turnovské brány. V jednotlivých plochách se postupovalo s odkryvem systémem sond označovaných lineárně čísly. V rámci všech ploch byly zachyceny situace, v jejichž rámci byly dokumentovány zděné konstrukce 14.–20. století, vícečetné dlažby 15.–17. století a kanalizace 18./19. století.

V rámci *plochy A* byla v *sondě 2* dokumentována zděná konstrukce (č. 403), která byla překryta mladším zdivem parkánové hradby (č. 410) a recentní zděnou konstrukcí budovy z přelomu 18. a 19. století (č. 402). Podařilo se zachytit vnitřní i vnější líc zdiva, které dosahovalo šířky přes 1,8 metru (obr. 3:1; 4). Zdivo bylo tvořeno lomovým zdivem, do líců byly použity větší kvádry, vnitřek byl vyplněn i menšími kusy. V půdorysu se zeď kruhovitě stáčela. Celkový rekonstruovaný vnější průměr věže dosahoval dle odhadu 7,7 metru. Vnitřní průměr věže pak 3,7 metru.

V rámci *plochy B* byla v *sondě 3* a čtvercích A6, C6, C7, C8, B6 a B8 odkryta stratigraficky nejstarší zděná konstrukce (č. 426), která byla vystavěna přímo na pískovcový skalní masiv (obr. 3:3; 5; 6). Konstrukce se skládala ze dvou rovnoběžných zdí. Jejich šířka se pohybovala okolo 2,3 metru. Západní zeď byla dlouhá 7,5 metru, východní zdi chyběla severní část, která se v minulosti odtrhla společně s částí skalního masivu. Vzájemná vzdálenost obou zdí byla přibližně 2,5 m. Jako stavební materiál sloužily lomové pískovcové kvádry, spojené maltou. Ve vnitřní části zdiva se vyskytovaly i drobnější kameny. Zdi byly narušeny mladšími stavebními fázemi, včetně recentních výkopů z 80. let 20. století. Obě zdi společně vytvářely přibližně čtvercový půdorys stavby o délce strany 7,5 metru. Dochovaná výška koruny zdiva konstrukcí č. 426 se pohybovala v rozmezí 60–80 cm od úrovně skály.

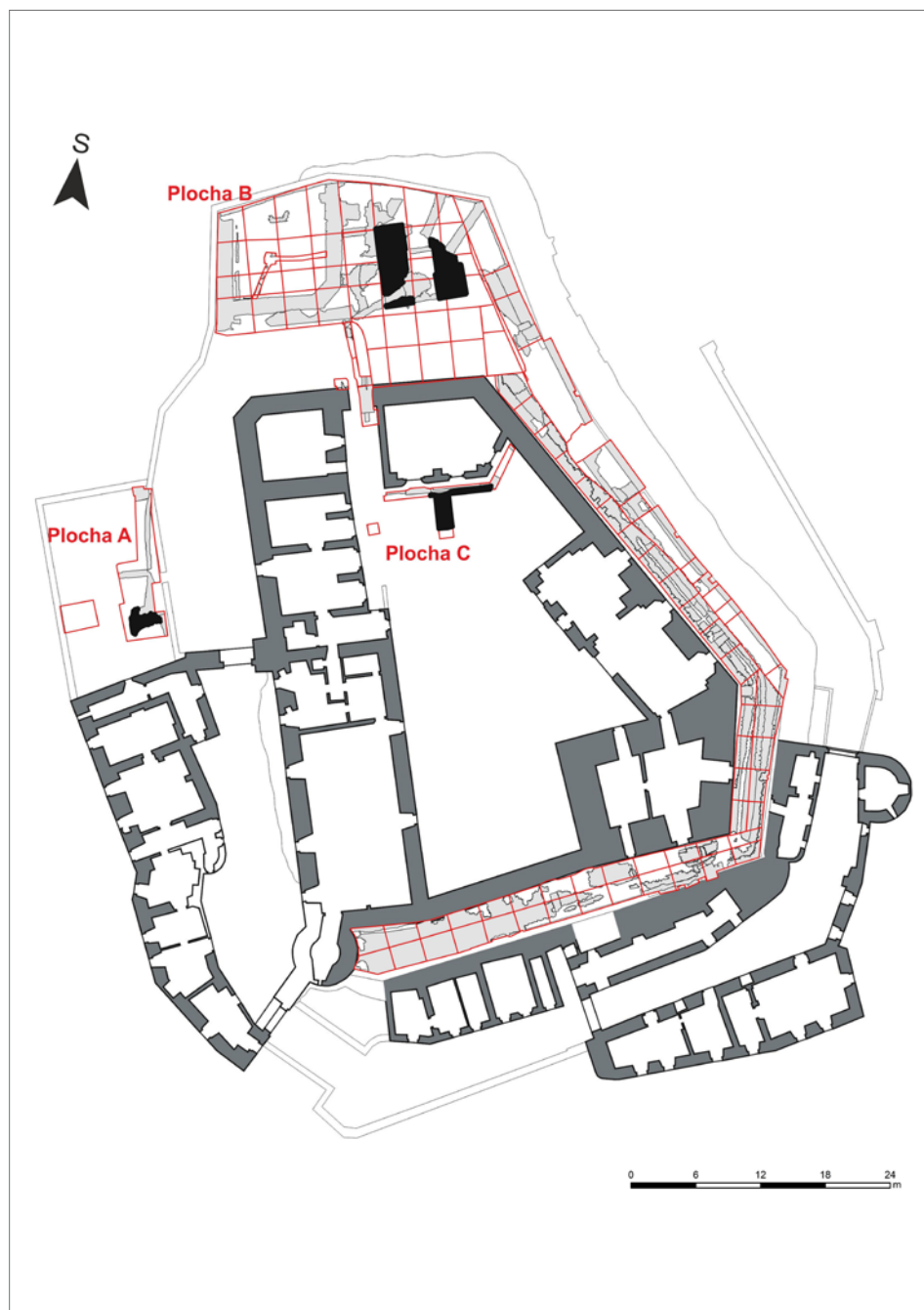
Několik sond bylo položeno i v rámci vnitřního nádvoří, které bylo označeno jako plocha C. V prostoru před hradní kaplí se nacházely *sondy 9* a *12*, v nichž se podařilo zachytit konstrukci č. 409 (obr. 3:2; 7; 8). Vyzděna byla opět z lomových pískovcových kvádrů pojených na maltu. Přes pouze omezený plošný rozsah obou sond se podařilo zachytit celkovou šířku zdiva – přibližně 3,2 metru. Dochovaná výška zdiva se pohybovala okolo jednoho metru. Konstrukce byla založena přímo na skalní podloží. Zdivo vytvářelo kruhový půdorys. Díky zachycenému vnitřnímu a vnějšímu líci zdiva lze rekonstruovat průměr věže. Vnější průměr věže činil přibližně 9,9 m, průměr vnitřního prostoru pak 4,5 m.

Všechny dokumentované zděné struktury přisuzované nejstarší fázi hradu byly postaveny přímo na pískovcový skalní masiv. Na všech třech strukturách byl použit na základě makroskopického pozorování charakterově identický stavební materiál (kámen, struktura pojiva/malty).

Vyhodnocení archeologických nálezů

Během archeologického výzkumu byl získán rozsáhlý nálezový soubor. Keramických fragmentů bylo evidováno přes sedm tisíc. Na základě makroskopického sledování bylo určeno několik desítek hlavních keramických tříd (Drnovský 2021).

Pro vyhodnocení stavebních konstrukcí nejstarší fáze hradu skrze archeologický kontext jsou důležité situace, ve kterých lze sledovat superpoziční vztah. Jedná se o vrstvy, které tvoří

Obr. 2. Hrad Kost, rozsah výzkumu z let 2019–2020. Tmavě šedě půdorys stojících zděných konstrukcí hradu, červeně rozsah výkopů z let 2019–2020, černě konstrukce první stavební fáze hradu, světle šedě další odhalené stavební konstrukce druhé fáze hradu a dalších mladších stavebních aktivit. Autorka L. Novotná, upravil P. Drnovský.

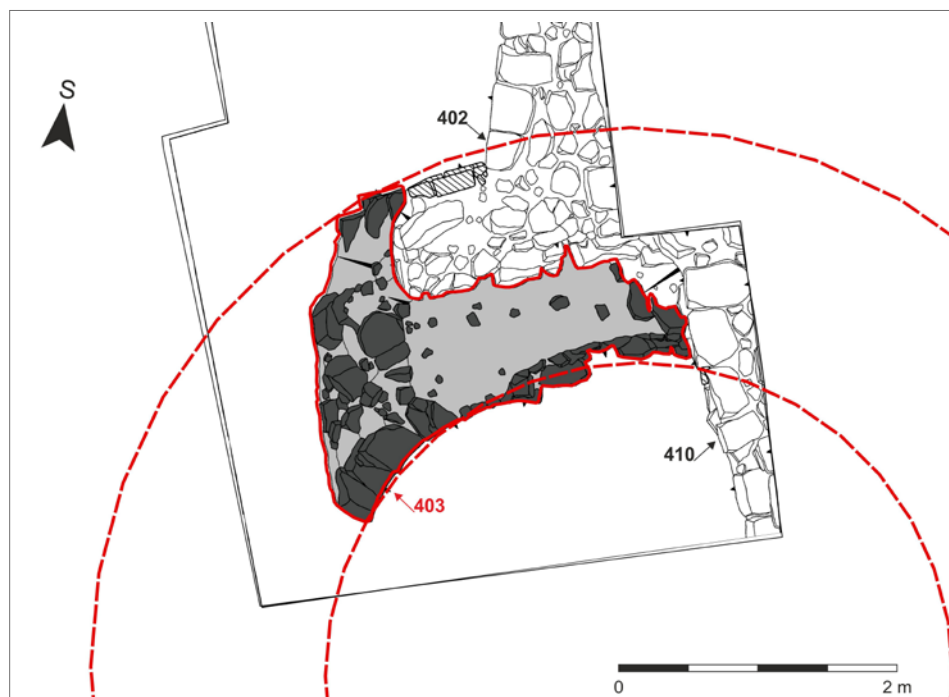
Abb. 2. Burg Kost, Umfang der Grabung von 2019–2020. Dunkelgrau – Grundriss der stehenden Mauerkonstruktionen der Burg, rot – Umfang der Aushebungen von 2019–2020, schwarz – Konstruktionen der ersten Phase der Burg, hellgrau – weitere freigelegte Baukonstruktionen der zweiten Phase der Burg und weitere jüngere Bauaktivitäten. Autorin L. Novotná, Bearbeitung P. Drnovský.

stavební planýrku vzniklou během snesení zdiva, tyto vrstvy překrývají koruny dochovaných konstrukcí. Umístění sondy 2 (plocha A), v jejímž rámci bylo odhaleno zdivo č. 403, bohužel neumožnilo získat stratifikované nálezy ve vazbě na tuto konstrukci. Lepší situace z hlediska stratigrafických vazeb panuje v rámci plochy B (obr. 9). Konstrukce zdí č. 426, které jsou založeny přímo na skalní pískovcový masiv, jsou zde překryty vrstvami 135, 144, 189, 191, 192, 193, 195 a 197. Keramické nálezy pochází z kontextů 130, 191, 192, 193 a 195. V rámci těchto nálezů převládají keramické fragmenty určené jako keramická třída KO 3001 (102 ks), méně jsou přítomny fragmenty tříd KO 1002, 1004, 1008 a 1005 (25 ks) a ojediněle jsou zastoupeny třídy KO 4001–4009, KO 6001 a 6002 (9 ks).

Obr. 3. Fotografická dokumentace nálezové situace zděných konstrukcí nejstarší fáze hradu Kost. 1 – konstrukce válcové věže – 403; 2 – konstrukce válcové věže, bergfritu – 409; 3 – konstrukce věžové brány – 426. Foto J. Košek.

Abb. 3. Fotodokumentation der Fundsituation der Mauerkonstruktionen der ältesten Phase von Burg Kost. 1 – Konstruktion des Rundturms – 403; 2 – Konstruktion des Rundturms, des Bergfrieds – 409; 3 – Konstruktion des Torturms – 426. Foto J. Košek.

Obr. 4. Kresba náleзовé situace stavební konstrukce 403, odkrytý rozsah zvýrazněn plnou červenou linií, rekonstrukce celého půdorysu čárkovaně. Autorka L. Novotná, upravil P. Drnovský.

Abb. 4. Zeichnung der Fundsituation von Baukonstruktion 403, freigelegter Umfang mit roter Linie hervorgehoben, Rekonstruktion des gesamten Grundrisses gestrichelt. Autorin L. Novotná, Bearbeitung P. Drnovský.

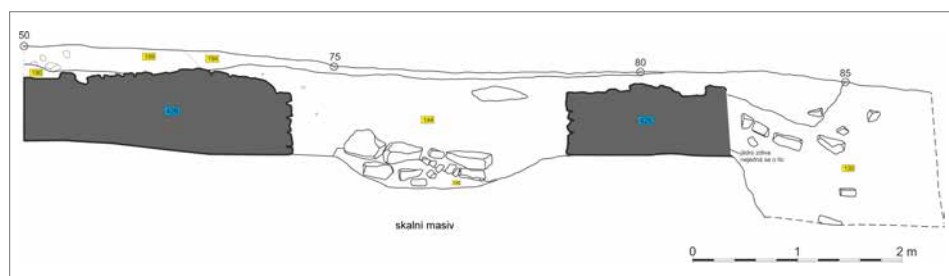
Konstrukce č. 409, která byla dokumentována v sondách 9 a 12 na vnitřním nádvoří v těsném sousedství kaple, byla po zániku převrstvena uloženinami 116, 130, 134, 135, 144, 148, 149, 185 a 192. Keramické nálezy pochází z vrstev 109, 130, 132 a 134 (obr. 10). Hlavní podíl opět tvoří keramika třídy KO 3001 (28 ks), následují zlomky tříd KO 1002, 1004, 1008 a 1005 (18 ks) a přítomno je též zboží tříd KO 4001–4009, KO 6001 a 6002 (7 ks).

Výraznou a převládající složkou uloženin, které jsou ve vztahu ke zděným konstrukcím první fáze hradu, tvoří nálezy patřící keramické třídě KO 3001. Jedná se o hrnčinu, kterou lze dobře rozpoznat díky výraznému množství písčitého ostřiva o velikosti zrn 0,5–1,5 mm, které dává keramice jemně drsný povrch. Výpal této produkce byl sice kvalitní a tvrdý, avšak nikoliv homogenní, probíhal převážně v oxidačním prostředí, dle zbarvení fragmentů je zřejmé, že nikoliv po celou dobu. Barva povrchu i lomu se pohybuje v odstínech šedé, béžové a zejména oranžové barvy. Z tvarů byl nejčastěji identifikován bezuchý hrnec, méně často pak poklička a mísa. V několika případech se jednalo o džbán a přítomen je rovněž kahan. Dvě dochované výlevky dokládají ještě přítomnost konvice (bez možnosti bližší specifikace). Povrch den a charakter vnitřních stěn nádob svědčí o užití technologii obtáčení tohoto zboží. Okrajová zakončení hrnců bývají nejčastěji ve formě nízkých a vyšších forem okruží s vnitřním prožlabením, tzv. nepravá okruží, dále následují okraje ovalené s vnitřním prožlabením. Okraje džbánů jsou ve formě nízkých okruží. Co se týče výzdoby, dominuje aplikace radélkové výzdoby, následuje rytá široká šroubovice. Ojedinele se objeví vývalková šroubovice a jednoduchá rytá linie na podhrdlí. Radélková výzdoba je nejčastěji tvořena čtverečky, obdélníčky, kosodélníky a trojúhelníky. Často lze pozorovat, že se výzdobný motiv deformuje vinou ještě tvárné keramické hmoty v době zdobení hrnčičem. Tyto vzory jsou zpravidla umístěny v rovnoběžných vodorovných pásech nad

Obr. 5. Kresba náleзовé situace stavební konstrukce 426, odkrytý rozsah zvýrazněn plnou červenou linií, rekonstrukce celého půdorysu čárkovaně. Autorka L. Novotná, upravil P. Drnovský.

Abb. 5. Zeichnung der Fundsituation von Baukonstruktion 426, freigelegter Umfang mit roter Linie hervorgehoben, Rekonstruktion des gesamten Grundrisses gestrichelt. Autorin L. Novotná, Bearbeitung P. Drnovský.

Obr. 6. Profil náleзовé situace stavební konstrukce 426. Autorka L. Novotná, upravil P. Drnovský.

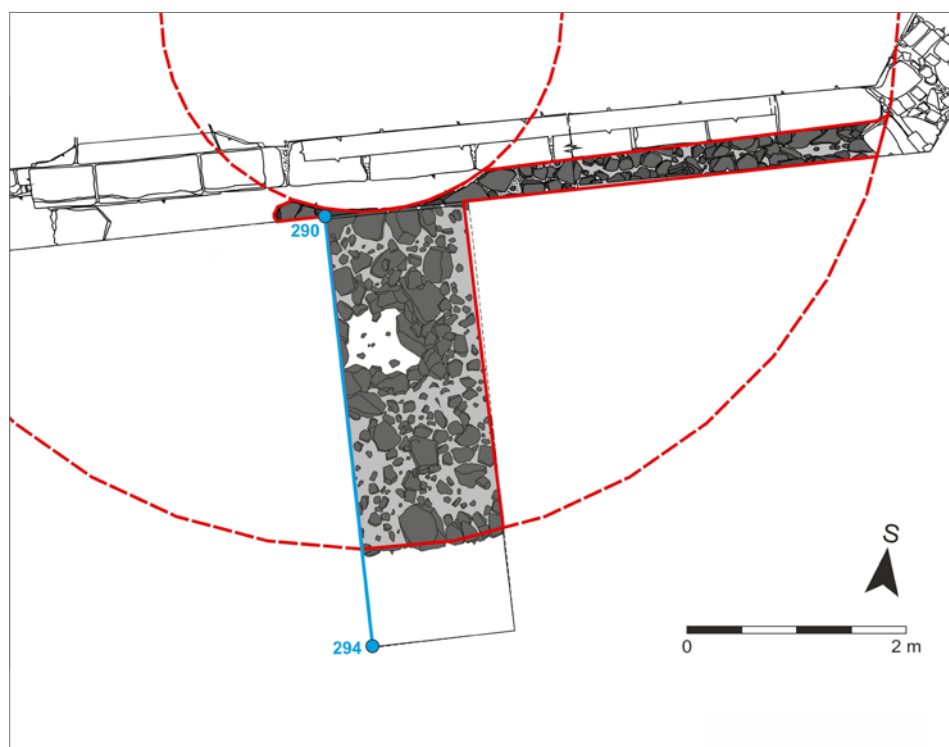
Abb. 6. Profil der Fundsituation von Baukonstruktion 426. Autorin L. Novotná, Bearbeitung P. Drnovský.

sebou a pokrývají zejména plece a podhrdlí nádob. Analogické zboží je přítomno v souborech z hradů Frýdštejna (Nechvíle 2003, 218–220), Pařezu (Nechvíle 2003a, 241, 243), Trosek (Benešová–Kalferst–Prostředník 1998, 443), Valdštejnu (Hartman, P.–Prostředník 2004, obr. 14:8). Popsána byla i v rámci situací ve městě Turnově, čp. 480 (Matějková 2014, 108) a ve Všeni na Turnovsku (Nechvíle 2004, 664–666). Autoři obecně datují toto zboží do průběhu 14. století. Na výše uvedených lokalitách však tento druh keramiky nepředstavuje výraznou složku a autoři neměli při posuzování dostatečně reprezentativní soubor tohoto typu zboží. Jinak tomu je v případě

naší kolekce, kdy máme k dispozici i početně zastoupené okrajové profilace nádob. Vzhledem k užití okrajů, které lze spojovat ještě se závěrem 13. století (Gabriel–Peřina 2009, 78–82; Klápště 2003, 354–361; Nechvíle 2004, 664–665), se kloníme k zařazení tohoto zboží již do průběhu první poloviny 14. století. Důvodem, proč neřadíme tyto nálezy již do závěru 13. století, je, že signifikantní výzdoba KT 3001, tedy aplikace radélka ve formě drobných obdélníčků, čtverečků či trojúhelníčků není přítomna v žádném souboru kladeném do 13. století (Klápště 2003, 330–359).

K dalším nálezům, jež jsou zastoupeny v dotyčných kontextech, patří zboží keramických tříd KO 1002, 1004, 1008 a 1005. Ačkoliv se tyto čtyři třídy liší v barevných odstínech a hrubosti keramické hmoty a povrchu, lze je považovat za zboží stejného výrobního okruhu. Jedná se o keramiku vypalovanou v homogenním prostředí. Tomu odpovídá její oranžová barva. Ke shodným znakům patří též okrajové profilace nádob a výzdoba, která je střídmá a bývá umístěna zejména na podhrdlí. Jedná se o jednoduché ryté horizontální linie, jeden pás radélkové výzdoby. V případě třídy KO 1005 je výzdoba často tvořena vývalkovou šroubovicí a malbou červenou hlinkou. Analogické nálezy pochází z městských center Turnova a Jičína (Matějková 2014, 98–100; Peroutková Matějková 2008, 93–97) a také z již výše uvedených hradních lokalit. Jedná se o keramiku produkovanou od přelomu 13. a 14. století, která tvoří v severovýchodočeském regionu převládající složku keramické produkce (Čapek a kol. 2022, 99–103; Drnovský 2018, 77; Matějková 2014, 100).

V rámci téměř všech kontextů se ojediněle vyskytuje vnitřně glazovaná keramika (třída KO 4001–4009) a keramika recentní (6000–6002). Jedná se o obecně novověkou až recentní

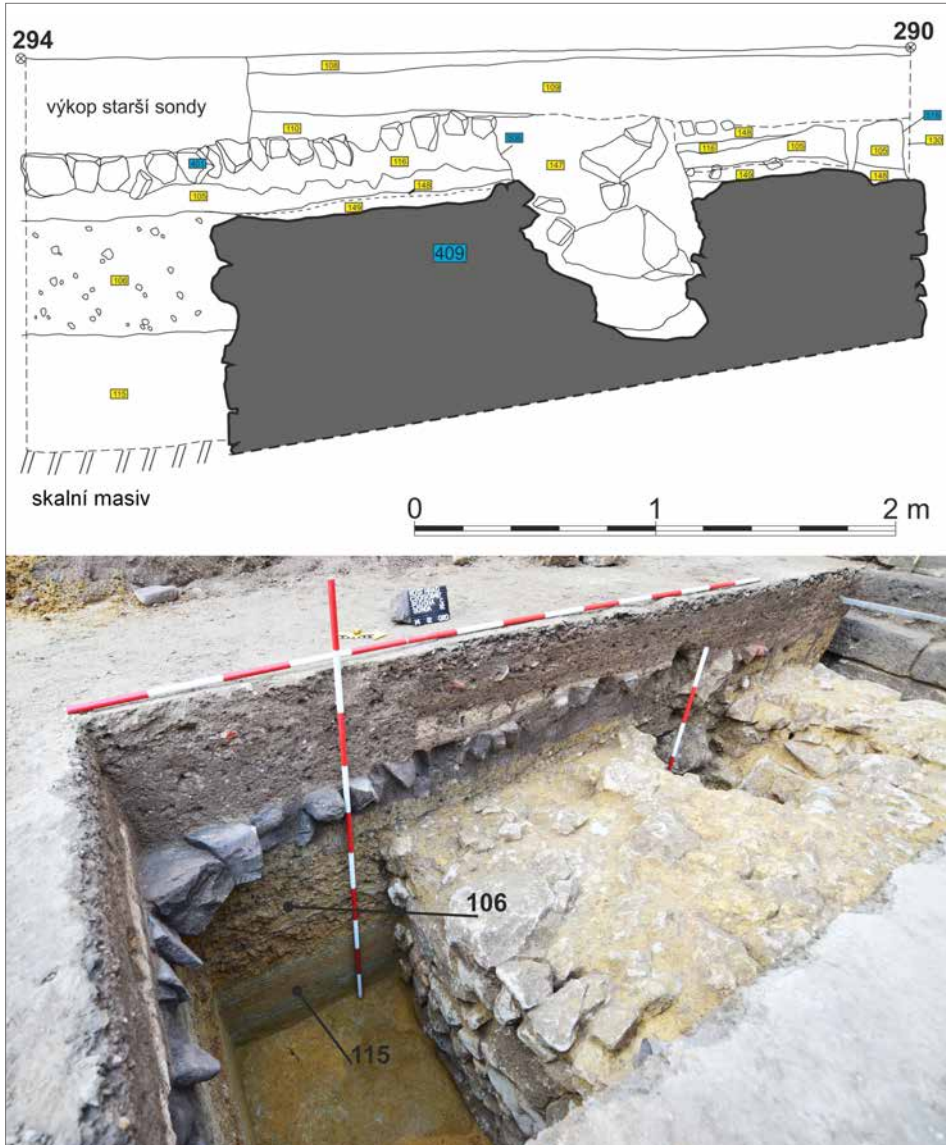
Obr. 7. Kresba náleзовé situace stavební konstrukce 409, odkrytý rozsah zvýrazněn plnou červenou linií, rekonstrukce celého půdorysu čárkovaně. Autorka L. Novotná, upravil P. Drnovský.

Abb. 7. Zeichnung der Fundsituation von Baukonstruktion 409, freigelegter Umfang mit roter Linie hervorgehoben, Rekonstruktion des gesamten Grundrisses gestrichelt. Autorin L. Novotná, Bearbeitung P. Drnovský.

hrnčířskou produkci. Její výskyt považujeme za intruzi, která se do daných kontextů dostala v rámci terénních zemních prací během 20. století. Početně se jedná o zanedbatelné množství.

Nejstarší keramické nálezy odpovídají třídě KO 3001, zastoupena je hojně v kontextech, které mají vztah k odkrytým zděným konstrukcím nejstarší fáze hradu Kost. Nálezy této třídy se vyskytují i v rámci dalších stratigrafických jednotek i v rámci dalších výzkumů realizovaných na hradě Kost. Jejich přítomnost dokládá rozsáhlé zemní úpravy, které sídlo prodělalo během přestavby, kdy došlo k přesunu dosud vytvořených vrstev obsahujících keramiku nejstarší fáze. Nálezy keramické třídy KO 3001 lze určit do průběhu první poloviny 14. století.

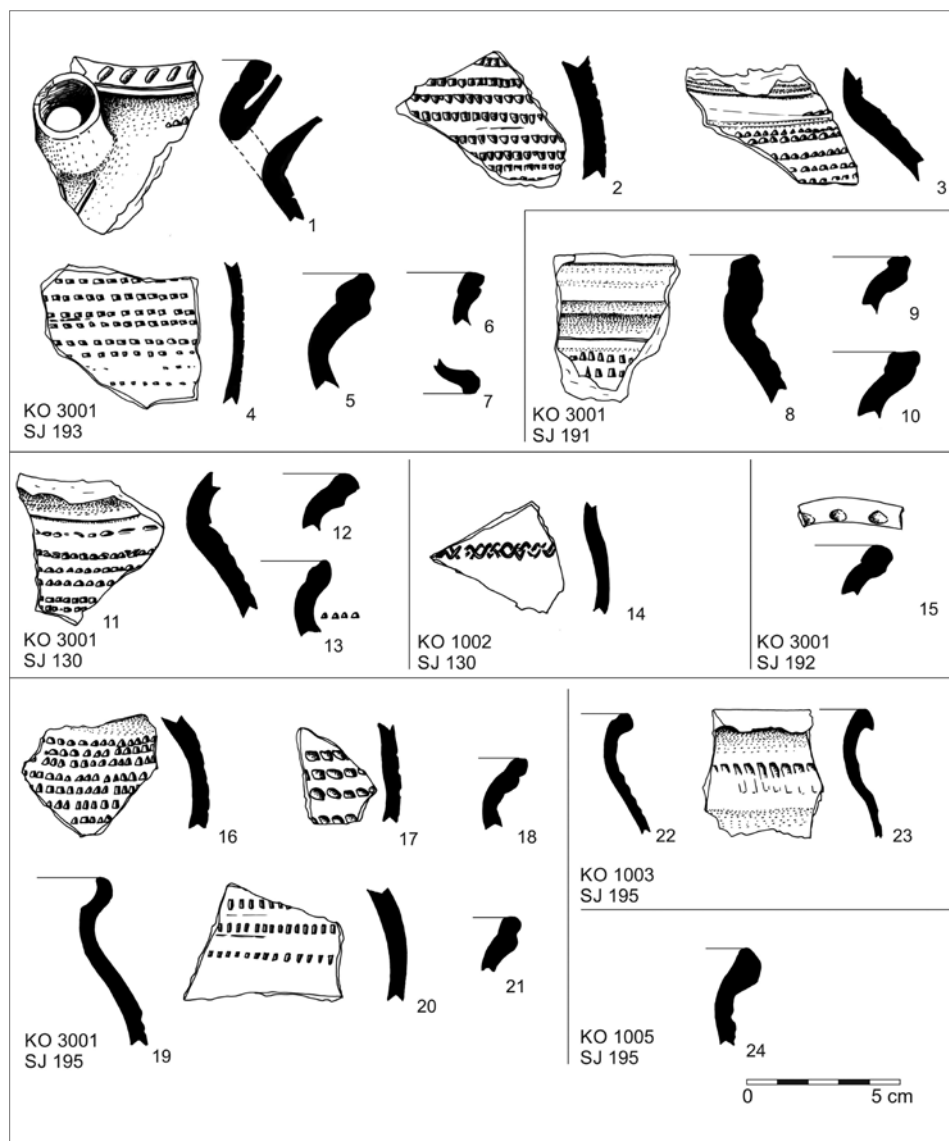

Obr. 8. Profil nálezné situace stavební konstrukce 409. Autoři L. Novotná a J. Košek, upravil P. Drnovský.

Abb. 8. Profil der Fundsituation von Baukonstruktion 409. Autoren L. Novotná und J. Košek, Bearbeitung P. Drnovský.

Historický vývoj počátků hradu Kost a dosavadní pohled na jeho stavební vývoj ve středověku

Počátky hradu Kost jsou spojeny s rodem Vartenberků, jehož členové v okolí vlastnili rozsáhlé statky. Jedním z nich byla i Sobotka. Dle nejasného záznamu datovaného k roku 1287 měl Sobotku držet již Beneš I. z Vartenberka (Sedláček 1895, 85; Raková 1979, 70). Pozdější historické bádání však toto spojení spíše odmítá (Klápště–Waldhauser 1990, 3). S jistotou je jako držitel Sobotky uveden až jeho nejmladší syn, rovněž Beneš. Ten užil prokazatelně Sobotku ve svém predikátu

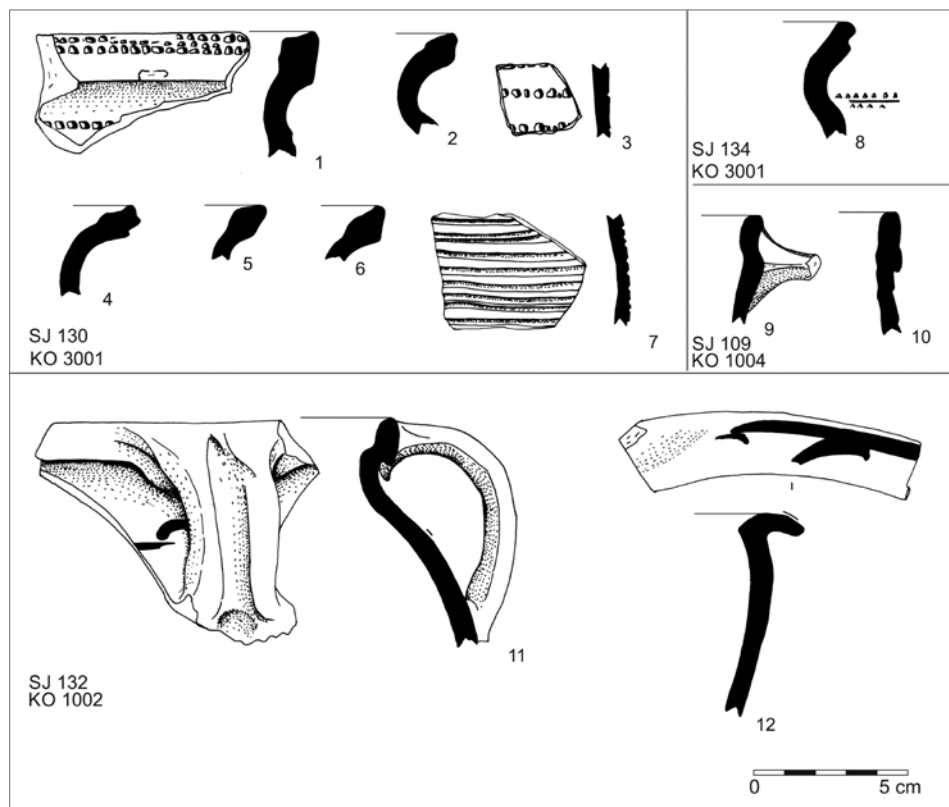
Obr. 9. Nálezy pocházející z vrstev v kontextu s konstrukcí 426. Kresba E. Bílková Šamalová, upravil P. Drnovský.

Abb. 9. Aus den Schichten im Kontext von Konstruktion 426 stammende Funde. Zeichnung E. Bílková Šamalová, Bearbeitung P. Drnovský.

v roce 1346 (RBM IV, 689 č. 1724).⁴ Týž Beneš pak v roce 1349 prvně použil přídomek, jímž se odkazoval na své nové sídlo – hrad Kost (RBM V/2, 395 č. 770).⁵ Na sklonku 50. let 14. století je ve spojitosti s hradem zmíněna kaple zasvěcená Panně Marii a Beneš z Vartenberka, který k ní ustanovil kaplana Jana, přímo uvádí, že na hradě sídlí (LC I/1, 65).⁶

K roku 1360 jsou jako držitelé hradu uvedeni jeho synové Petr a Markvart (LC I/1, 115). Oba bratři vlastnili otcovo dědictví společně až do roku 1373, poté došlo k oddělení, přičemž Petr získal Kost a město Sobotku (Raková 1979, 84–85). Petr z Vartenberka vykonával za vlády krále Václava IV. důležité zemské úřady, spravoval úřad nejvyššího hofmistra (1369–1378) a posléze i úřad nejvyššího purkrabí v letech 1381–1386 (Spěváček 1986, 741–742). Po smrti Petra, který zemřel po roce 1400 bez mužského dědice, se správcem rozsáhlých majetků stala jeho žena Žofie. Hrad Kost a další statky nakonec získal po roce 1413 Mikuláš Zajíc z Házmburka, který je vyženil (Vodička 2013).

Stavební podstatě hradu se prvně souhrnně věnovala D. Menclová (1972, 398–402; 1972a 171–174). Na základě architektonického rozboru předpokládala, že hlavní budovy hradu byly

Obr. 10. Nálezy pocházející z vrstev v kontextu s konstrukcí 409. Kresba E. Bílková Šamalová, upravil P. Drnovský.

Abb. 10. Aus den Schichten im Kontext von Konstruktion 409 stammende Funde. Zeichnung E. Bílková Šamalová, Bearbeitung P. Drnovský.

4 *Benessius de Wartenberk dictus de Sobotky.*

5 *Benessii de Costy.*

6 *Benessi senioris dicti Wartenberk in castro Cost residentis.*

již stavebně hotovy za Beneše z Vartenberka. Během držby Petra z Vartenberka mělo dojít k dostavbě hlavní velké obytné věže, na její realizaci se měli podílet příslušníci královské hutě. O propojení s královskou hutí svědčí zachycené identické kamenické značky, které se objevují i na Staroměstské mostecké věži a na katedrále sv. Víta v Praze (Panáček 2003, 133). D. Menclová předpokládala, že k finální stavební aktivitě došlo v 80. letech 14. století během Petrovy držby (Menclová 1972a, 171). Tomáš Durdík (1999, 274, zde obr. 579) oproti D. Menclové soudil, že lze v rámci hradního jádra rozpoznat samostatnou první stavební fázi hradu spojenou již s Benešem.⁷ Identifikoval tuto etapu ve věži umístěné v severozápadní části hradního jádra. Tento závěr zdůvodnil odlišnou formou vyzdění z lomového kamene oproti zbytku budov a hradeb tvořených lícovými pískovcovými kvádry. K této Durdíkově hypotéze se vyjádříme ještě níže.

Stavební podstatě velké věže se věnovaly dvě studie M. Panáčka (2003; 2004), které mimo jiné přinesly důležité informace v podobě realizovaných odběrů vzorků dendrochronologického datování. Dřevěné trámy nesoucí obytný sál v pátém patře velké věže byly smýceny na přelomu let 1387 a 1388, ve stejném roce došlo i k pokácení dřeva trámů nesoucích podlahu čtvrtého patra (Panáček 2003, 131, 133). Naposledy se hradu věnoval F. Záruba v rámci svých souhrnných prací o hradních kaplích a hradech doby Václava IV. (Záruba 2014, 332–335; 2015, 232–237). Rozsáhlý popis hradu a úvahy nad stavebním vývojem hradu shromáždil dlouholetý kastelán K. Knop, který byl svědkem řady nedokumentovaných výkopů realizovaných v rámci lokality (2015).

Interpretace objevených struktur, diskuse nad podobou nejstarší fáze hradu Kost a možnosti srovnání

Zděné konstrukce označené při výzkumu 403, 426 a 409 jsou v superpozici s dosud přepokládanou nejstarší fází hradu, zejména bergfrit se nachází pod základy hradní kaple na vnitřním nádvoří a menší válcová věž pod parkánovou zdí. Na základě společných vlastností je považujeme za současně. Z hlediska vzájemné prostorové vazby spolu koreluji. Jsou zděny ze stavebního materiálu obdobného charakteru, který se nápadně odlišuje od zdiva tvořeného z kamenných pískovcových štuk mladší fáze, která tvoří jádro současného hradu. Relikty konstrukce č. 403 považujeme za věž kruhového půdorysu (průměr 7,7 m). Pozůstatky dvou zdí č. 426 lze interpretovat jako dochovanou bázi věžové brány (přibližně o straně 7,5 m). Vzhledem k absenci šachty padacího mostu lze určit, že brána nebyla vybavena kolébkovým padacím mostem. Relikty zdiva č. 409 jsou sice skromné, dochovaly se však základní metrické hodnoty umožňující rekonstrukci. Zdivo široké přes 3,2 m tvořilo věž o vnějším průměru 9,9 m. Vzhledem k proporcím lze relikty označit za bázi bergfritu.

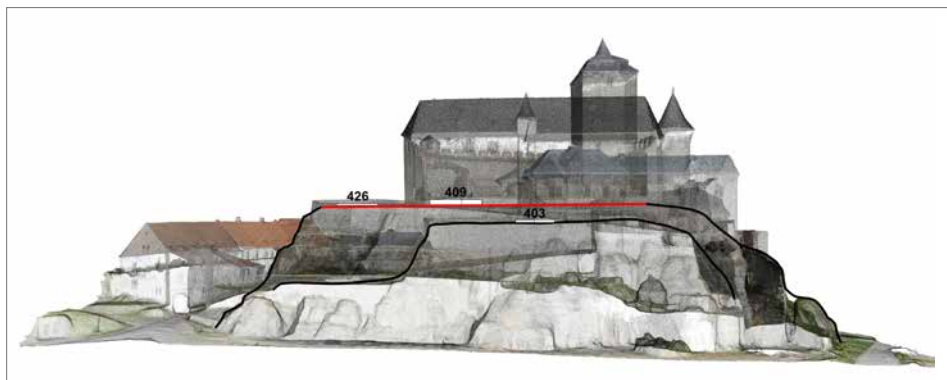
Objevené relikty tří staveb předcházejících současné dosud známé nejstarší stavební fázi vyvolávají řadu otázek. Ne na všechny lze nalézt uspokojivou a jednoznačnou odpověď. Následující text lze tedy částečně chápat jako základ pro vedení další odborné diskuse. Předně je na místě položit si otázku, zda byl hrad nejstarší fáze stavebně dokončen, a pokud ano, tak z jakých staveb sestával. Na základě několika indicií se domníváme, že hrad byl v této fázi již provozuschopný. Opíráme se jednak o písemné zmínky Beneše, který hrad užíval v predikátu (1346) a v závěru 50. let zde výslovně sídlil a ustanovil zde kněze k hradní kapli. Dále je pak na základě archeologických nálezů doložena přítomnost kachlových kamen sestávajících z nádobkových kachlů. Jejich fragmenty byly nalezeny v planýrovacích vrstvách při patě velké věže (Drnovský–Unger 2022). Dalším důvodem je značné množství nejstarší keramické produkce (třída KO 3001), která se nachází v různých dokumentovaných situacích jako sekundární nebo terciární příměs. Tato keramika je přítomna v řadě výzkumů, ať už v rámci hradního jádra, nebo situací v podhradí – například v rámci výzkumu hradního pivovaru (rok 2019), nebo při výkopu pro kabel nízkého napětí, který vedl od pivovaru k Bílému rybníku (rok 2022). Přítomnost této keramiky v různých situacích dokládá, že vrstvy vzniklé během provozu první stavební etapy byly zasaženy výraznou

⁷ T. Durdík vycházel ze závěrů vyslovených K. Knopem, který je však souvisle publikoval až v roce 2015 (Knop 2015).

planýrovací aktivitou během přestavby hradu. Zároveň jejich množství svědčí o sídelní aktivitě již během první poloviny 14. století.

Při úpravě terénů pro zamýšlenou přestavbu došlo k zarovnění skalního bloku. Tuto situaci lze pozorovat na řezu současného skalního masivu a pozici zachycených struktur nejstarší fáze (obr. 11). Při těchto zemních pracích byla výrazně setřena původní podoba skalního masivu a došlo též k odtěžení dalších stavebních struktur nejstarší fáze hradu. Dokladem snahy o srovnání a o planýrce původního povrchu jsou vrstvy 106 a 115, dosedající ke stěně bergfritu (409).⁸ Archeologický výzkum zachytil bergfrit, válcovou věž a bránu. Odůvodněně však lze očekávat přítomnost obvodové hradby a palácové budovy. Je pozoruhodné, že průběh hradby nebyl dokumentován alespoň v návaznosti na budovu brány. Jedno z vysvětlení může být, že hradba byla při přestavbě odebrána až do úrovně svého založení na skalní masiv. Budovu paláce předpokládáme v místech velké obytné věže. Původně se zde patrně nacházelo nejvyšší místo skalního masivu. Fragments keramických kachlů, které spojujeme s nejstarší fází a jejichž přítomnost očekáváme v rámci obytné stavby, pocházejí z prostoru parkánu při patě velké obytné věže. Zde tvoří součást výplně spodních vrstev parkánu (Drnovský–Unger 2022, 735–739). Očekáváme tak obytnou budovu v blízkosti těchto dokumentovaných situací. Stavebník přestavby Kosti zvolil pro umístění velké obytné věže místo původního paláce. V rámci této budovy se patrně nacházel i prostor kaple zmiňované v závěru 50. let 14. století (obr. 12).

Přestavba hradu a zánik nejstarší fáze patrně nebyly náhlé. Brána pravděpodobně ještě nějaký čas v době výstavby druhé středověké fáze sloužila jako věž. Svědčí o tom zadržování jejího vnějšího vstupu. Patrně z tohoto důvodu nebylo zdivo brány odebráno až na úroveň skály, jako tomu bylo u přílehlé obvodové hradby. Stavební materiál získaný demolicí nejstarší fáze hradu byl uplatněn ve výplni zdí, jejichž líce byly v nové fázi zděny z kamenných pískovcových štuk. Z tohoto se vymyká pouze věž v severozápadní části hradního jádra. Tomáš Durdík v ní spatřoval budovu související se starší fází hradu Beneše z Kosti. Spíše se však jedná o stavbu, která byla vybudována na samém počátku přestavby, jako materiál zde sloužilo zdivo odebírané ze sousedního bergfritu (obr. 13).

Obr. 11. Zvýraznění plochy zarovnění skalního masivu a naznačení nejstarších konstrukcí na 3D digitálním skenu dnešní situace hradu. Autor J. Unger.

Abb. 11. Hervorgehobene Flächen des eingeebneten Felsenmassivs und Andeutung der ältesten Konstruktionen auf einem 3D-Scan der heutigen Burgsituation. Autor J. Unger.

⁸ Vrstva 106 je tvořena střídavě tmavě žlutými, hnědými a okrovými písky, nasedající vrstva 115 sestává ze žlutošedé jílovité hlíny s výraznou příměsí (75 %) spíše drobnějších říčních valounů. Obě vrstvy jsou vždy po ca 30 cm ještě děleny vrstvičkami šedého jílu. Obě vrstvy také nasedají přímo ke stěně bergfritu, bez znatelného základového vkopu pro věž. Vzhledem k charakteru obou vrstev a absenci jakýchkoliv nálezu v nich (včetně výsledků floatace) by tak tato situace mohla svědčit o odebrání původního terénu kolem bergfritu, zarovnění skalního masivu v prostoru vnitřního nádvoří a následném zavážení vzniklého prostoru (jednotlivé „etapy“ navázky viz horizonty šedého jílu) materiálem přírodního podloží z blízkého okolí (pisky, šterkopiskové terasy). Vnitřní plocha nádvoří tak byla uměle zvýšena o 1 m oproti parkánům.

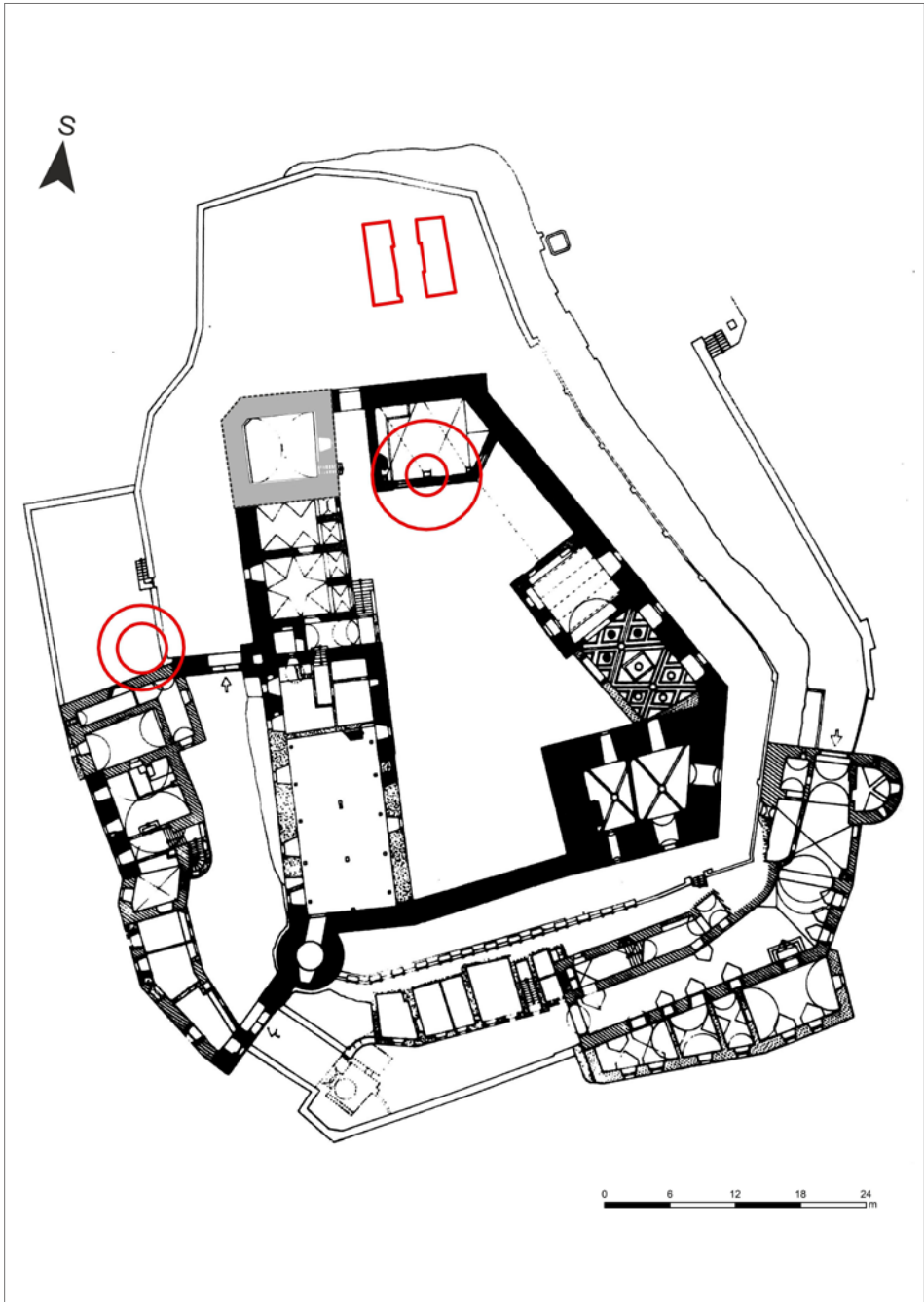

Obr. 12. Idealizovaná rekonstrukce první stavební fáze hradu Kost. Doložené zděné struktury brány, věže a bergfritu doplněny o další hypotetické stavby – palác, obvodovou hradbu. Rekonstrukci je nutné vnímat společně s diskusní částí textu studie. Autor J. Unger.

Abb. 12. Idealisierte Rekonstruktion der ersten Bauphase von Burg Kost. Belegte Mauerkonstruktionen des Tors, Turms und Bergfrieds ergänzt um weitere hypothetische Bauten – Palas, Wehrmauer. Die Rekonstruktion muss zusammen mit dem im Text der Studie diskutierten Teil verstanden werden. Autor J. Unger.

Na základě nejstaršího získaného keramického materiálu lze určit dobu výstavby této první fáze hradu Kost do průběhu první poloviny 14. století. Panuje zde tedy korelace se svědectvím písemných pramenů, které hrad prvně připomínají na sklonku 40. let 14. století. Stavebníkem hradu byl Beneš ze Sobotky, respektive z Kosti. Hrad se s jistotou skládal z archeologicky doložených konstrukcí – bergfritu, kruhové věže a věžové průjezdné brány. Oprávněně musíme očekávat obvodovou hradbu a palácovou budovu. Ještě za života Beneše byla na hradě zmíněna i kaple. Radikální přestavbu hradu, během které vzaly všechny dosavadní budovy za své, lze oprávněně spojit s jeho synem Petrem z Vartenberka. Přední dvořan krále Václava IV. mohl mít ambice v rámci své sebeprezentace vystavět nový hrad odpovídající jeho postavení a dobovému pojetí rezidenčního sídla (Uličný 2023, 25–28).

Zajímavé srovnání ke kostecké situaci nabízí zjištění, které přinesl archeologický výzkum na hradě Krakovci u Rakovníka (Kypta a kol. 2019). Během výzkumu byly detekovány pozůstatky staršího sídla (sklepy), které předcházely výstavbě hradu v polovině 80. let 14. století. Stavebníkem krakovecké novostavby byla významná postava své doby, Jíra z Roztok. Situace objevené na hradech Kosti a Krakovci jsou si v řadě ohledů podobné. Stavebníci patřili k předním dvořanům krále Václava IV. Jíra z Roztok i Petr z Vartenberka zastávali důležité zemské úřady. Oba byli v kontaktu s tehdejší tvorbou královské stavební hutě, jejíž rukopis je na obou hradech patrný. Ambicióznost stavebních záměrů obou sídel zapříčinil, že na původní starší budovy nebyl brán ohled. Jestliže u Krakovce lze očekávat existenci spíše rozsahem menšího předchůdce, který musel ustoupit zcela odlišné stavební koncepci, pak u Kosti je situace ještě výrazně abnormálnější. Hrad Kost, zmíněný prvně v roce 1349, sloužil jako sídlo už nepochybně Benešovi z Vartenberka. V této době se skládal z doloženého bergfritu, věže a brány. V písemných pramenech je zmíněna kaple a dle přítomnosti keramických kachlů odvozujeme existenci paláce (kaple mohla být jeho součástí). Přesto došlo rozhodnutím stavebníka k jeho téměř celému snesení.

Obr. 13. Stavební struktury odkryté první stavební fáze hradu zanesené do půdorysu dle D. Menclové (1972, 396, obr. 602, upraveno), druhé stavební fáze ze sklonku 14. století Petra z Vartenberka černě. Světlé šedě vyznačena věž v severozápadní části hradního jádra, kterou T. Durdík považoval za stavbu první poloviny 14. století v době Beneš z Vartenberka.

Abb. 13. Im Grundriss eingetragene freigelegte Baustrukturen der ersten Bauphase der Burg nach D. Menclová (1972, 396, Abb. 602, bearbeitet), schwarz – zweite Bauphase von Ende 14. Jhdt. von Peter von Wartenberg. Hellgrau – gekennzeichnete Turm im nordwestlichen Teil der Kernburg, der von T. Durdík als Bau aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts zur Zeit von Beneš von Wartenberg angesehen wurde.

Závěr

Během výzkumu (2019–2020) byly zdokumentovány situace, v nichž byly zachyceny zděné struktury, které předcházely dosavadní nejstarší vnímané stavební fázi hradu Kost. Hledat důvody této radikální přestavby, jejímž iniciátorem byl Petr z Vartenberka, je obtížné. Snad je lze spatřovat v jeho osobních ambicích coby významné postavy na dvoře krále Václava IV., v demolici a novostavbě svého hradu Kost mohl spatřovat odpovídající projev sebe prezentace. V rámci studia šlechtických sídel středověku se častěji setkáváme s rozdílným stavebním přístupem. Původní dispozice nejstarších fází sídel byly přestavovány a transformovány. Jako výsledek těchto procesů jsou nejstarší fáze hradů doslova zastavěny během mladších etap. Příkladů, které by odpovídaly kosteckému případu, není mnoho, v podstatě jediný srovnatelný je na již zmíněném Krakovci.⁹ Za současného stavu nelze zjištění generalizovat, neboť situace odkryté na Kosti, podobně jako na Krakovci, byly objeveny v rámci akcí vyvolaných stavební činností, a jsou tedy spíše dílem náhody. Na závěr je však možno přesto dodat, že nelze ani na známá historická sídla s relativně dobře poznaným architektonickým vývojem nahlížet jakožto na lokality, které nemohou překvapit dosud netušenými stavebními etapami.

Prameny

- LC I/1: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim I/1 1354–1362 (Tingl, F. A., ed.). Pragae 1867.
- RBM IV: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. 1333–1346 (Emler, J., ed.). Pragae 1892.
- RBM V/2: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V/2 1355–1363 (Mendl, B., ed.). Pragae 1929.

Literatura

- BENEŠOVÁ, J.–KALFERST, J.–PROSTŘEDNÍK, J., 1998: Archeologický výzkum severního předhradí hradu Trosky, CB 6, 421–438.
- ČAPEK, L. a kol., 2022: Vrcholně a pozdně středověká keramika v českých zemích. Výroba Regionalizace – Metody – Interpretace. Plzeň.
- DRNOVSKÝ, P., 2018: Hmotná kultura šlechtických sídel severovýchodních Čech: Každodennost ve středověku pohledem archeologie. Hradec Králové.
- 2021: Zpracování náleзовého souboru (artefaktů) ze záchranného archeologického výzkumu na hradě Kost: Revitalizace hradu Kost. Rkp. odborného zhodnocení, uložen v Regionálním muzeu a galerii v Jičíně.
- DRNOVSKÝ, P.–UNGER, J., 2022: Nádobkové kachle ze 14. století z hradu Kost v severovýchodních Čechách. Příspěvek k počátkům užívání kachlů na šlechtických sídlech – Gefäßkacheln aus dem 14. Jahrhundert von der Burg Kost in Nordböhmen. Ein Beitrag zu den Anfängen der Verwendung von Kacheln auf Adelssitzen, AH 47, 731–744. <https://doi.org/10.5817/AH2022-2-12>
- DURDÍK, T., 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- GABRIEL, F.–PEŘINA, I., 2009: Problém vývoje keramiky ve středním Pojizeří – Probleme der Keramikentwicklung in der mittleren Isergegend (Pojizeří), AH 34, 71–83.
- HARTMAN, P.–PROSTŘEDNÍK, J., 2004: Záchranný výzkum středověké zásobnice na hradě Valdštejnu, ZČRP 17, 9–34.

⁹ Stranou zde ponecháváme doposud nezpracované výzkumy, které odkryly nejstarší fázi hradu Kunětické hory, jež předcházela budování hradu v průběhu 15. století. V tomto případě je však otázkou, zda byla tato fáze vůbec dokončena (Durdík 1999, 309). Obdobně prozatím nelze situaci na Kosti srovnat s nedávným objevem relikvů zdíva nejstarší fáze pardubického hradu, která rovněž dispozičně neodpovídá mladším fázím pardubického sídla. Tato situace prozatím čeká na své kompletní publikování.

- KLÁPŠTĚ, J., 2013: Počátky Markvarticů a jejich sídelní souvislost v Pojizeří, AR LXV, 319–370.
- KLÁPŠTĚ, J.–WALDHAUSER, J., 1990: Dávná Sobotka, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, č. 4, 1–4.
- KNOP, K., 2015: Hrad Kost: události a stavební vývoj: faktografie, úvahy: souhrn informací a několika předpokladů. Praha.
- KYPTA, J. a kol. 2019: Kypta, J.–Laval, F.–Nachtmannová, A.–Neustupný, Z.–Veselý, J., Demolice a novostavba aneb Vznik hradu Krakovce v 80. letech 14. století, PRP 26, č. 1, 3–24. <https://doi.org/10.56112/pp.2019.1.02>
- MATĚJKOVÁ, K., 2014: Keramický sortiment turnovských domácností. Možnosti zpracování keramických souborů z městských stratigrafií – Das Keramiksoriment aus den Turnauer Haushalten. Bearbeitungsmöglichkeiten der aus Stadtschichten stammenden Keramikkollektionen, AH 39, 89–117.
- MENCLOVÁ, D., 1972: České hrady 1. Praha.
– 1972a: České hrady 2. Praha.
- NECHVÍLE, M., 2003: Nové archeologické nálezy z hradu Frýdštejna, MVP 41, 211–222.
– 2003a: Zajímavé nálezy z hradu Pařez, ZMHK 30, 238–247.
– 2004: Všeň na Turnovsku ve světle archeologických nálezů, ASČ 8, 655–670.
- PANÁČEK, M., 2003: Otopné zařízení obytného sálu ve Velké věži na hradě Kost – Heizeinrichtung des wohnsaals im grossen Turm auf der Burg Kost, Svorník 1 – Vývoj a funkce topenišť, 129–140.
– 2004: Okna Vartenberského paláce a Velké věže na hradě Kost. Otázky řešení okenních výplní obytných prostor šlechtických rezidencí konce 14. století v českých zemích – Die Fenster des Wartenberg-Palast und des Großen Turms der Burg Kost. Fragen zur Ausbildung der Fensterfüllungen in den Wohnräumen der Adelsresidenzen vom Ende des 14. Jahrhunderts in den böhmischen Ländern, Svorník 2 – Okna a dveře, 91–102.
- PEKAŘ, J., 1998: Kniha o Kosti. Praha.
- PEROUTKOVÁ MATĚJKOVÁ, K., 2008: Středověký a novověký Jičín ve světle archeologických nálezů a aspekt dobového hrnčířství. Rkp. nepubl. diplomové práce, uložen v ÚAM FF MU, Brno.
- RAKOVÁ, I., 1979: Vývoj pozemkové držby pánů z Vartenberka v letech 1281–1415, HG 18, 69–74.
- SEDLÁČEK, A., 1895: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl desátý. Boleslavsko. Praha.
- SPĚVÁČEK, J., 1986: Václav IV. K předpokladům husitské revoluce: 1361–1419. Praha.
- ULIČNÝ, P., 2023: Kouzlo vyhlídky: Hrad Václava IV. na Zderaze v Praze, Staletá Praha 39, č. 1, 2–36. <https://doi.org/10.56112/sp.2023.1.01>
- ULRYCHOVÁ, E., 2006: Archeologické nálezy z hradu Kost (k. ú. Podkost, okr. Jičín), ZMHK 32, 163–176.
- VODIČKA, O., 2013: Mikuláš Zajíc z Házmburka na Kosti a kostecká katolická enkláva v době husitské, ZČRP 26, 220–226.
- ZÁRUBA, F., 2014: Hrady Václava IV.: Od nedobytného útočiště k pohodlné rezidenci. Praha.
– 2015: Hradní kaple II: Doba lucemburská. Praha.

Zusammenfassung

Anfänge der nordböhmisches Burg Kost. Freilegung der unbekanntes ersten Bauphase der Burg aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts

Die Burg Kost (Bezirk Jičín) zählt zu den wichtigsten und am meisten besuchten Burgen der Tschechischen Republik. Die Anfänge der Burg sind mit der Familie von Wartenberg verbunden, deren Mitglieder in der Umgebung der Burg ausgedehnte Landgüter besaßen. In den schriftlichen Quellen taucht die Burg erstmals im Zusammenhang mit Beneš von Wartenberg auf, der im Jahr 1349 als erster das Adelsprädikat verwendete, das auf seinen neuen Sitz – auf Burg Kost – hinwies. Ende der fünfziger Jahre des 14. Jahrhunderts werden im Zusammenhang mit der Burg eine der Jungfrau Maria geweihte Kapelle und Beneš von Wartenberg erwähnt, der für die Kapelle einen Kaplan Johann bestellte. Zum Jahr 1360 werden Benešs Söhne Peter und Markwart als Besitzer der Burg aufgeführt. Peter von Wartenberg hat unter König Wenzel IV. auch wichtige Landesämter wahrgenommen, er verwaltete das Amt des Obersthofmeisters (1369–1378) und in den Jahren 1381–1386 schließlich auch das Amt des Oberstburggrafen.

Während der Grabung (2019–2020) wurden Situationen dokumentiert, in denen Mauerstrukturen erfasst wurden, die der bisher als älteste angenommenen Bauphase von Burg Kost vorausgingen. Diese bei der Grabung als 403, 426 und 409 bezeichneten Baukonstruktionen liegen in Superposition zur bisher angenommenen ältesten Phase der Burg, insbesondere ein Bergfried befindet sich unter dem Fundament der Burgkapelle im Innenhof und ein kleinerer Rundturm unter der Zwingermauer. Aufgrund gemeinsamer Eigenschaften erachten wir sie als aus der gleichen Zeit stammend. Sie korrelieren hinsichtlich gemeinsamer Raumbezüge miteinander. Ihre Mauern bestehen aus einem Material ähnlichen Charakters, das sich von dem aus Sandsteinstuck bestehenden Mauerwerk der den Kern der heutigen Burg bildenden jüngeren Phase auffällig unterscheidet. Die Relikte der Baukonstruktion Nr. 403 halten wir für einen Turm mit rundem Grundriss (Durchmesser 7,7 m). Die Überreste von zwei Mauern Nr. 426 können als erhalten gebliebene Basis eines Torturms interpretiert werden (mit ungefährender Seitenlänge von 7,5 m). Im Hinblick auf das Fehlen eines Zugbrückenschachtes kann festgelegt werden, dass das Tor nicht mit einer Schwungrutenbrücke ausgestattet war. Die Relikte des Mauerwerks Nr. 409 sind zwar bescheiden, jedoch sind metrische Grundwerte erhalten geblieben, die ihre Rekonstruktion möglich machen. Das über 3,2 m breite Mauerwerk bildete einen Turm mit einem Außendurchmesser von 9,9 m. Im Hinblick auf die Proportionen können die Relikte als Basis eines Bergfrieds bezeichnet werden.

Die ältesten Keramikfunde entsprechen der Keramikklasse KO 3001, und Funde, welche diese Klasse repräsentieren, waren zahlreich in solchen Kontexten vertreten, die zu den freigelegten Mauerkonstruktionen der ältesten Phase von Burg Kost einen Bezug haben. Sie kommen sowohl im Rahmen von anderen stratigraphischen Einheiten, als auch im Rahmen von anderen auf Burg Kost durchgeführten Grabungen vor. Ihr Vorkommen sind ein Beleg für ausgedehnte Erdarbeiten, die am Sitz während des Umbaus durchgeführt wurden, als es zu einer Verlagerung der bis dahin gebildeten Schichten kam, die Keramik der ältesten Phase enthalten. Die Funde der Keramikklasse KO 3001 können in die erste Hälfte des 14. Jahrhunderts datiert werden.

Anhand des ältesten entdeckten Keramikmaterials lässt sich die Bauzeit dieser ersten Phase von Burg Kost in den Verlauf der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts legen. Es besteht hier demnach eine Korrelation mit dem Zeugnis der schriftlichen Quellen, in denen die Burg erstmals Ende der vierziger Jahre des 14. Jahrhunderts erwähnt wird. Bauherr der Burg war Beneš von Sobotka, bzw. Beneš auf Kost. Die Burg bestand mit Sicherheit aus den archäologisch belegten Baukonstruktionen eines Bergfrieds, eines Rundturms und eines durchfahrbaren Torturms. Berechtigterweise darf man auch eine Wehrmauer und ein Palasgebäude erwarten. Noch zu Benešs Lebzeiten wird eine Kapelle auf der Burg erwähnt. Der radikale Umbau der Burg, bei dem alle bisherigen Gebäude untergingen, kann berechtigterweise mit dessen Sohn Peter von Wartenberg in Verbindung gebracht werden.

Mgr. Pavel **Drnovský**, Ph.D., Katedra archeologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové, Česká republika, pavel.drnovsky@uhk.cz

Mgr. Jiří **Unger**, Ph.D., Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Valdštejnovo náměstí 1, 506 01 Jičín, Česká republika, unger@muzeumhry.cz

Mgr. Ivan **Peřina**, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci, Jablonecká 642/23, 460 01 Liberec, Česká republika, perina.ivan@npu.cz

To do dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.